

GRZEGORZ KAMIL SZCZECINA

**J. BARTOSZEK, „PARAFIALNY JORDAN.
CHRZCIELNICE DIECEZJI TARNOWSKIEJ”,
Tarnów 2016, ss. 252, ISBN 978-83-7793-393-0**

Jubileusz 1050. rocznicy przyjęcia chrztu przez Mieszka I jest doskonałą okazją, by odwołać się do wydarzeń chrzcielnych z 966 roku. Miniona przeszłość i rocznice, jakie przywołuje, mają sens tylko wtedy, jeśli są odczytywane w kluczu terażniejszości. Datę przyjęcia chrztu świętego przez Mieszka I z całą pewnością możemy uznać za szczególny, zwrotny moment w historii naszego kraju, gdyż jest przyjmowana za formalny początek Polski i to od niej zaczyna się historia naszego państwa. Jest to równocześnie wydarzenie najbardziej tajemnicze, ze względu na miejsce, czas i okoliczności. Chrzest był wyrazem wielkiego geniuszu, odwagi naszych przodków i strategicznego myślenia, oraz dużej odpowiedzialności. Chrzest księcia Polan i jego najbliższego otoczenia był doniosłym wydarzeniem dla państwa Mieszka I, bowiem on sam stał się władcą równym innym panującym w Europie. Przybycie w konsekwencji do państwa polskiego wykształconych duchownych dawało dostęp do nauki i kultury ówczesnego świata.

MGR LIC. GRZEGORZ K. SZCZECINA, studia magisterskie ukończył na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w 2014 roku. Aktualnie jest doktorantem w Instytucie Historii Kościoła i Patrologii KUL. Kontakt: grzesszczecina@interia.pl

Rok 2016 obfitował w liczne wydarzenia religijne, państwowe i kulturalne związane z obchodzonym Jubileuszem. W tym czasie powstało również wiele naukowych, popularno-naukowych i okolicznościowych prac, traktujących bądź nawiązujących do wydarzenia z 966 roku. Literatura powyższego tematu stała się bardzo bogata, jednakże publikacja ks. dra Jana Bartoszk *Parafialny Jordan. Chrzcielnice diecezji tarnowskiej*, jawi się na rynku wydawniczym jako pewne *novum*. Tytuł nawiązuje do nazwy rzeki, w której Jezus przyjął chrzest od Jana Chrzciciela. W każdej świątyni parafialnej znajduje się taki symboliczny „Jordan” w postaci chrzcielnicy, która stale przypomina o przyjętym sakramencie chrztu świętego, będącym fundamentem wiary.

Autor recenzowanej pozycji wydawniczej jest kapłanem diecezji tarnowskiej, pełni funkcję zastępcy dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Ogólnego Kurii Diecezjalnej w Tarnowie, oraz asystenta kościelnego Akcji Katolickiej Diecezji Tarnowskiej, ponadto należy do Diecezjalnej Komisji Kaznodziej-skiej. Jest autorem wielu publikacji, głównie z zakresu teologii pastoralnej i homiletyki, redaktorem „Materiałów Homiletycznych”, współredaktorem ogólnopolskich materiałów formacyjnych dla Akcji Katolickiej, organizatorem konferencji i sympozjów naukowych.

Publikacja *Parafialny Jordan. Chrzcielnice diecezji tarnowskiej* to materialny wyraz kultywowania pamięci o chrześcijańskim dziedzictwie diecezji tarnowskiej. Ks. Bartoszek, wraz z Diecezjalnym Instytutem Akcji Katolickiej, zaprosił do współpracy przy wydaniu publikacji poszczególne władze miejskie, powiatowe i samorządowe z terenu diecezji, które stały się partnerami projektu.

Recenzowana publikacja jest albumem w formacie A4. Na okładce, poza tytułem, znalazła się chrzcielnica z kościoła parafialnego pw. Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej w Gaboniu, zwieńczona piękną sceną przyjęcia chrztu przez Jezusa Chrystusa. Na tyle okładki zamieszczono opinie i zachętę do lektury publikacji, autorstwa prof. dra hab. Krzysztofa Ożoga z Uniwersytetu Jagiellońskiego, oraz prof. dra hab. Kazimierza Wiatra – Senatora RP. W tej części okładki zostali też zaprezentowani partnerzy projektu i patroni medialni. Całość pozycji wydawniczej, poza stroną tytułową, została poprzedzona „Spisem treści” (s. 5–6) oraz „Słowem Biskupa Tarnowskiego” (s. 7–8). Biskup Ordynariusz Andrzej Jeż zwrócił w nim uwagę na fakt, iż *szczególnie bliską i drogą częścią w obrazie dziejów chrześcijaństwa w Polsce stanowi bogaty nurt życia i wydarzeń znamionujących 230 lat istnienia diecezji (...) Chrzest jest dla przyjmującego najwspanialszym darem Boga i stanowi zarazem fundament całego życia chrześcijańskiego.* (s. 7). Ksiądz Biskup wyraził też gratulacje dla Autora publikacji i Akcji Katolickiej oraz przekazał

życzenia, by obchodzony Jubileusz i lektura stały się *czasem powrotu do źródeł wiary i do początków tradycji, z której wyrastamy. Niech będzie również czasem wzmoczonej modlitwy za naszą Ojczyznę, byśmy jako naród zdołali dochować wierności łasce przyjętego chrztu świętego.* (s. 8).

Na kolejnych stronach (s. 9–11), czytelnik może odnaleźć „Wprowadzenie” przygotowane przez samego Autora. Ks. Jan Bartoszek pisze, iż obchodzona w 2016 roku 1050. rocznica chrztu Mieszka jest doskonałą okazją do ożywienia wymowy symbolu, jakim jest chrzcielnica, dlatego też, jak sam stwierdza: *kościół lokalny wyszedł z inicjatywą przygotowania albumu* (s. 9). Autor w tym miejscu omawia przygotowaną publikację.

Recenzowana pozycja wydawnicza zawiera fotografie chrzcielnic z wszystkich kościołów parafialnych diecezji tarnowskiej, które zostały opatrzone krótkim opisem, zawierającym informacje dotyczące roku powstania, przedstawionego na zdjęciu obiektu, stylu, a także materiału z jakiego został wykonany. Przy niektórych chrzcielnicach zamieszczono nazwiska osób ochrzczonych w danej parafii, które w sposób szczególny zapisały się w dziejach Polski (są m.in. duchowni, ludzie kultury, nauki, sztuki, działacze społeczni, uczestnicy walki o wolność). Ks. Bartoszek zaznaczył, że wszystkie informacje pochodzą z ankiety wypełnionej przez księży proboszczów poszczególnych parafii, podkreślił także, iż *lista wymienionych osób daleka jest od kompletności, nie zawsze bowiem można było dotrzeć do odpowiednich zapisów w księgach chrztów. Jest ona jednak reprezentatywna* (s. 9). Autor w tym miejscu wyraził także podziękowania dla osób, które przyczyniły się do powstania i wydania powyższej publikacji, oraz dla biskupa diecezjalnego za żywe zainteresowanie i podjęcie inicjatywy (s. 11). Ks. Jan Bartoszek zwraca także uwagę czytelników na fakt, że publikacja jest materialnym dowodem wdzięczności za 1050 lat obecności chrześcijaństwa na ziemiach polskich, w które wpisują się tereny diecezji tarnowskiej z historią św. Stanisława ze Szczepanowa – patrona Polski – i najstarszą chrzcielnicą w diecezji, która się tam znajduje (por. s. 10). *Jest także darem dla młodych, którzy będą tworzyć przyszłość Kościoła tarnowskiego* (s. 10).

W recenzowanej pozycji wydawniczej chrzcielnice zostały zaprezentowane w kolejności alfabetycznej dekanatów i należących do nich parafii. Układ ten pozwala na wyeksponowanie różnorodności stylów, w jakich je wykonano. Wprowadzeniem do części fotograficznej są krótkie teksty historyczno-teologiczne na temat sakramentu chrztu, chrzcielnic, ich symboliki, a także historii chrztu Polski. Artykuły te zostały poprzedzone fotografiami chrzcielnic św. Jana Pawła II – w Wadowicach, kard. Stanisława Dziwisza w Rabie Wyżnej i bpa Andrzeja Jeża – w Limanowej. „Teologia chrztu” (s. 15–18) to artykułem prezentu-

jący w bardzo dokładny, a zarazem syntetyczny sposób biblijne potwierdzenie pochodzenia chrztu od wyraźnego nakazu Chrystusa i sakramentu faktycznie udzielanego przez apostołów. Tekst „Chrzcielnica Mieszka I – kolebką rodzącego się narodu” (s. 19–20), został przygotowany w oparciu o książkę K. Ożoga 1966. *Chrzest Polski* (wyd. Kraków 2015). Autor poświęcił go historycznym faktom przyjęcia przez Mieszka I religii chrześcijańskiej, które było na ówczesne czasy ogromnym wyzwaniem politycznym. *Świadczy więc o mądrości, charyzmie i dalekowzroczności planów piastowskiego księcia, który miejsce Polski widział wśród państw europejskiej wspólnoty. Chrzest stanowi wydarzenie o charakterze przełomowym, wyznaczył początek procesu chrystianizacji społeczeństwa, ukonstytuował nie tylko naszą państwowość, ale także narodową tożsamość, której integralnym, a nawet podstawowym spoiwem stało się chrześcijaństwo.* (s. 20). W artykule „Historia chrzcielnic” (s. 21–25), Autor prezentuje dziejowy proces wprowadzania i kształtowania się chrzcielnic, jej miejsca w świątyniach i funkcji oraz symbolice, którą pełnią. Tekst powstał w oparciu o artykuł J. Kuczyńskiej Średniowieczne chrzcielnice kamienne w Polsce („Roczniki Historii Sztuki”, t. XIV: 1984, s. 5-79). Tekst prezentuje też najstarsze chrzcielnice w diecezji (Szczepanów, Korzenna, Wilczyńska, Krużłowa Wyżna, Nowy Sącz), oraz charakteryzuje poszczególne style widoczne w budowie chrzcielnic na przestrzeni lat (od romańskich po współczesne). Warto zaznaczyć, iż artykuły zostały opatrzone aparatem krytycznym.

Zasadnicza, bardzo dobrze przygotowana i odpowiednio zilustrowana część recenzowanej publikacji zaczyna się od strony 28. Tutaj czytelnik może zobaczyć chrzcielnice z poszczególnych parafii dekanatów, oraz zapoznać się omówionymi powyżej szczegółowymi informacjami. Całość została poprzedzona stosownym fragmentem nauczania św. Jana Pawła II o symbolice chrztu (s. 26–17). Podobne cytaty można odnaleźć na stronach: 117, 137, 149, 199. Autor prezentuje zatem chrzcielnice z parafii danych dekanatów: Bobowa (s. 28–31), Bochnia-Wschód (s. 34–37), Bochnia-Zachód (s. 38–41), Brzesko (s. 42–45), Ciężkowice (s. 46–49), Czchów (s. 50–55), Dąbrowa Tarnowska (s. 56–59), Dębica-Wschód (s. 60–63), Dębica-Zachód (s. 64–67), Grybów (s. 70–73), Krościenko (s. 74–77), Krynica (s. 78–83), Limanowa (s. 86–91), Lipnica Murowana (s. 92–97), Łącko (s. 98–101), Łużna (s. 102–105), Mielec-Południe (s. 106–109), Mielec-Północ (s. 112–116), Nowy Sącz-Centrum (s. 120–123), Nowy Sącz-Wschód (s. 124–129), Nowy Sącz-Zachód (s. 130–133), Ołpiny (s. 134–136), Pilzno (s. 138–145), Piwniczna (s. 146–148), Porąbka Uszewska (s. 150–153), Pustków-Osiedle (s. 154–157), Radłów (s. 158–163), Radomyśl (s. 164–169), Ropa (s. 170–173),

Stary Sącz (s. 174–177), Szczepanów (s. 180–183), Szczucin (s. 184–187), Tarnów-Południe (s. 190–193), Tarnów-Północ (s. 194–198), Tarnów-Wschód (s. 200–203), Tarnów-Zachód (s. 204–207), Tuchów (s. 210–213), Tymbark (s. 214–219), Ujanowice (s. 220–223), Uście Solne (s. 224–227), Wojnicz (s. 228–231), Zakliczyn (s. 232–235), Żabno (s. 236–239). Dekanaty: Bochnia-Wschód, Grybów, Limanowa, Mielec-Północ, Nowy Sącz-Centrum, Tarnów-Południe, Szczepanów i Tuchów zostały poprzedzone fotografiami fasad miejscowych bazylik. Całość publikacji wieńczy indeks parafii (s. 241–247) i indeks nazwisk (s. 249–252).

Prezentacja zdjęć pozwala stwierdzić, że w diecezji tarnowskiej jest dosyć duże zróżnicowanie stylowe chrzcielnic: od przeciętnych wyrobów, wykonywanych w prowizorycznych warsztatach, przez obiekty o tradycjach neogotyckich lub też proste, funkcjonalne, nie przedstawiające wartości artystycznej, do bardziej interesujących, mających dużą wartość historyczną i kulturową (romańskie, gotyckie). Usytuowane są zazwyczaj na tle nastawy ołtarzy bocznych lub w specjalnej kaplicy. Na prezentowanych chrzcielnicach często można dostrzec wyobrażenia Chrystusa Zmartwychwstałego lub przyjmującego chrzest z rąk Jana Chrzciciela. Z okazji obchodów Milenium Chrztu Polski powstało w kraju wiele chrzcielnic z dekoracją nawiązującą do wydarzeń z historii Polski – podobne można odnaleźć też na terenie diecezji tarnowskiej. Prezentacja nazwisk znanych i zasłużonych osób, którzy przyjęli chrzest w danych parafiach, jest doskonałą okazją do zgłębienia wiedzy historycznej, oraz dostrzeżenia osobowego dziedzictwa danych miejsc.

Świadomość głębi teologicznej a zarazem religijnej zawartej w sakramencie chrztu świętego jest oczyszczeniem i wezwaniem do pielęgnowania sprawiedliwości płynącej z wiary. Program życia chrześcijańskiego streszcza się właśnie w wierności przyrzeczeniom chrztu świętego. Dlatego prezentacja wszystkich chrzcielnic z kościołów diecezji, dokonana na kartach omawianej pozycji wydawniczej, jest doskonałą okazją do pochylenia się nad tajemnicą chrztu, uświadomienia sobie ważności tego sakramentu i płynących z niego zobowiązań. Przy dość dużych rozmiarach i rzetelności pracy Autora w przygotowaniu publikacja posiada ona jednak pewne mankamenty. Nie należą one jednakże do istoty tematu i celu, jaki postawił sobie ks. dr Jan Bartoszek, są to raczej elementy poboczne i detale. Na stronie 11, w ostatnim akapicie Autor używa stwierdzenia „1050. rocznicy chrztu Polski”, podobnym pojęciem posługuje się ksiądz Biskup Ordynariusz w swoim „Słowie” (s. 7–8). Z historycznego i naukowego punktu widzenia nie jest to poprawne, gdyż w 966 roku to książę Polan Mieszko I, prawdopodobnie wraz ze swoim dwo-

rem, przyjął chrzest. To wydarzenie odnosiło się tylko do jego osoby, jednakże spowodowało w konsekwencji włączenie państwa polskiego w krąg chrześcijaństwa i przyjęcie tej religii przez obywateli, którzy stopniowo odrzucali pogaństwo. Dlatego poprawne jest używanie określenia „1050. rocznica chrztu Mieszka I”. W pierwszym akapicie 10 strony, ks. Bartoszek twierdzi, iż część fotograficzną publikacji poprzedzają „eseje” historyczno-teologiczne. Użycie określenia „esejów”, nie jest tu do końca poprawne, gdyż może ono sugerować czytelnikowi większy materiał do lektury. Są to raczej „teksty” czy „artykuły”, zawarte na paru stronach publikacji. Na 97 stronie, przy informacji dotyczącej przyjęcia chrztu w kościele parafialnym pw. św. Mikołaja Biskupa w Żegocinie, przez biskupa Jana Duwala (1720–1785), występuje nazwa „biskup tarnowski”. Biskup ten, jako prepozyt kapituły wojnickiej, był nominowany jako pierwszy biskup tarnowski, sakry jednak nie przyjął, gdyż przedwcześnie zmarł. Dlatego poprawnym byłoby użycie określenia „biskup nominat”. W miejscu, gdzie mowa o kościele „pw. Św. Mikołaja B,” z pewnością Autorowi chodziło o zapis „pw. Św. Mikołaja Bpa,” z całą pewnością jest to literówka. Podobnie skrót „Św.,” gdyż w reszcie publikacji przyjęto zapis małą literą. Na stronie 99 czytelnik może odnaleźć informację, że w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Łącku chrzest przyjęła bł. Celestyna Faron, siostra zakonna ze Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej. Kiedy błogosławiona była w Zgromadzeniu, istniał podział na cztery gałęzie zakonne Sióstr Służebniczek. S. Faron była członkinią gałęzi „sióstr starowiejskich”, dlatego informacja dotycząca Zgromadzenia powinna być następującej treści: „siostra zakonna ze Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej (Służebniczki Starowiejskie)”. Na stronie 222, przy fotografii chrzcielnicy z kościoła pw. Matki Bożej Pocieszenia w Pasierbcu i na stronie 235, gdzie można odnaleźć fotografię chrzcielnicy „wyrzeźbionej z jednego bloku szarego piaskowca” w kościele pw. Ofiarowania w Świątyni i Wniebowstąpienia Pana Jezusa w Siemiechowie, brak podania choćby przybliżonych dat czy okresu, z których pochodzą dane dzieła sztuki. Przy zapisie wezwania kościoła parafialnego w Siemiechowie istnieje ewidentny błąd, jest: „kościół pw. Ofiarowania w Świątyni i Wniebowzięcia Pana Jezusa”, a powinno być „Wniebowstąpienia”. Wymienione mankamenty, jak wcześniej wspomniano, nie należą do istoty tematu i celu pozycji wydawniczej, jednakże ich wyeliminowanie przy ponownym wydaniu podniosłoby jeszcze walory edytorskie recenzowanej publikacji.

Próbując dokonać końcowej oceny wydania należy zaznaczyć, że jest ono przykładem bardzo dobrego i rzetelnego warsztatu pracy oraz dużych umie-

jętności prowadzenia poszukiwań źródeł. Publikacja ks. dra Jana Bartoszka została bardzo starannie i rzetelnie przygotowana oraz wydana w ładniej szacie graficznej. Fotografie są bardzo starannie wykonane i dobrze przygotowane do druku, dzięki czemu można dostrzec różne detale, a w tego typu publikacjach jest to bardzo ważne. Z pewnością recenzowana publikacja stanowi *novum* w skali Kościoła w Polsce i może stać się pewnym wzorcem dla innych diecezji. Tego typu publikacje stałyby się bardzo dobrą bazą źródłową dla wszelkich, również naukowych, analiz pod kątem historii sztuki. Bogactwo treści i zdjęć w publikacji ks. dra Jana Bartoszka *Parafialny Jordan. Chrzcielnice diecezji tarnowskiej* zachęca do pochylenia się nad faktem własnego chrztu. Dostrzeżenia nie tylko materialnego źródła chrzcielnego, ale przede wszystkim uświadomienia sobie zobowiązań wynikających z faktu bycia chrześcijaninem, obowiązku wdzięczności Bogu, oraz rodzicom, rodzicom chrzestnym i szafarzowi tego sakramentu za wielki dar włączenia we wspólnotę Kościoła.